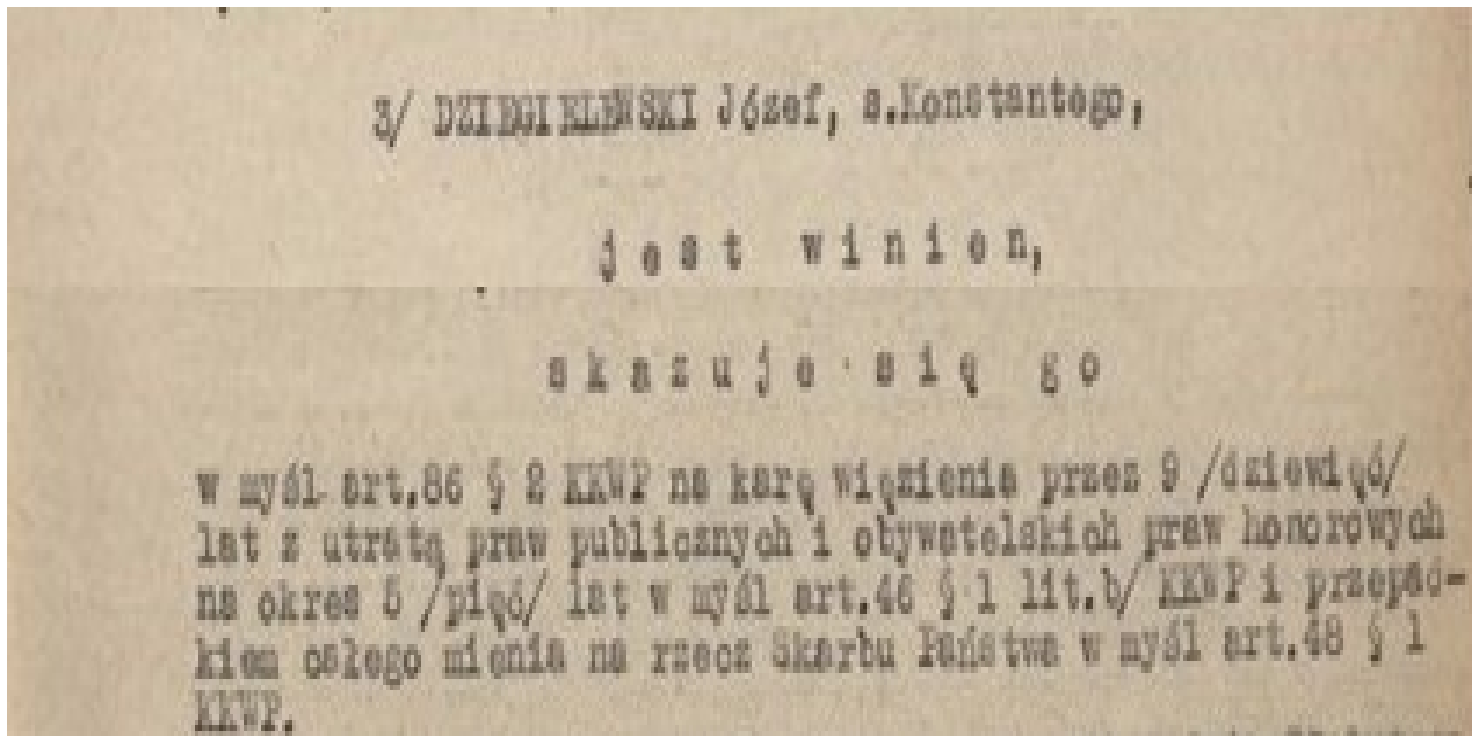

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/ruch-socjalistyczny/82042,Jozeef-Wincenty-Dziegielewski-18951952-biografia-dzialacza-PPS.html>

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Józef Wincenty Dziegielewski (1895-1952) - biografia działacza PPS

OKRES HISTORYCZNY

(1918-1922) Odrodzenie Niepodległej (1922-1939) II Rzeczpospolita (1939-1945) II wojna światowa (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: MACIEJ ŻUCZKOWSKI 08.06.2021

Urodził się 22 stycznia 1895 r. w Wierznicy jako syn Konstantego i Konstancji z d. Miłodrowskiej. Ukończył szkołę elementarną w Wierznicy, a następnie

gimnazjum w Płocku, gdzie prawdopodobnie przystąpił do Związku Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej.

Od 1913 r. pracował w cukrowni Chełmica, a następnie jako zarządca w majątku Golejowo. Równocześnie prowadził pracę kulturalno-oświatową wśród robotników.

Uczestniczył w rozbrajaniu Niemców na terenie Sierpca i okolicy. W Płocku współorganizował milicję ludową, a po jej likwidacji od wiosny 1919 r. służył w WP na froncie litewsko-białoruskim. Latem 1920 r. z ramienia Związku Obrońców Ojczyzny prowadził dywersję na tyłach Armii Czerwonej.

W POW, PPS i na wojnie z bolszewikami

Po wybuchu I wojny światowej wrócił do domu rodzinnego. W 1916 r. wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej, a w 1917 r. do Pogotowia Bojowego PPS. Jego zadania polegały na prowadzeniu akcji wywiadowczej, m.in. zimą 1917 r. przeprowadził wywiad związany z przygotowywanym zamachem na komisarza policji niemieckiej w Sierpcu. Uczestniczył także w kilku akcjach zbrojnych, wymierzonych w niemieckie władze okupacyjne. Aresztowany wiosną 1918 r., a następnie ponownie w sierpniu tamtego roku.

Zwolniony w nocy z 10 na 11 listopada 1918 r. Uczestniczył w rozbrajaniu Niemców na terenie Sierpca i okolicy. Po przeniesieniu do Płocka współorganizował milicję ludową, po której likwidacji od wiosny 1919 r. służył w WP na froncie litewsko-białoruskim. Latem 1920 r. z ramienia Związku Obrońców Ojczyzny prowadził akcję dywersyjną na tyłach Armii Czerwonej.

Posel na Sejm II RP, członek władz PPS

Po zawarciu pokoju zdemobilizowany. Pracował w Komitecie PPS w Płocku, w 1922 r. przeniósł się do Pińska, gdzie organizował struktury PPS. W tym samym roku, i ponownie w 1928 r., wybrany do Izby Niższej parlamentu. Zasiadał w Komisji Reform Rolnych.

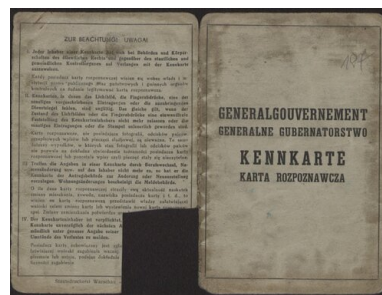
W 1926 r. przeniósł się do Warszawy. W latach 1934–1939 był członkiem komendy głównej paramilitarnej Akcji Socjalistycznej powołanej do ochrony demonstracji organizowanych przez PPS. Począwszy od grudnia 1934 r. miał wraz z Tomaszem Arciszewskim, Edmundem Chodyńskim i Kazimierzem Pużakiem wchodzić w skład tajnej komisji przygotowującej plan konspiracyjnego funkcjonowania PPS na wypadek wybuchu wojny.

Podczas okupacji niemieckiej był głównym organizatorem konspiracyjnych struktur warszawskich PPS-WRN, z których ramienia zasiadał w kierownictwie partii, gdzie zajmował się także sprawami zawodowymi i wojskowymi.

Na XXI Kongresie PPS w 1928 r. wybrany do Rady Naczelnej, a w latach 1931–1934 był zastępcą członka RN. Od 1933 r. działał w Warszawskim Okręgowym Komitecie Robotniczym, którego od stycznia 1934 r. był sekretarzem. Podczas kongresu Radomskiego w 1937 r. wybrany do Centralnego Sądu Partyjnego. W lecie 1939 r. utrzymywał kontakt między centralnymi władzami partyjnymi a współorganizowanymi przez PPS, na prośbę polskich władz wojskowych, grupami dywersyjnymi na terenie Łodzi (krypt. „Baron-Berlin”), Zagłębia i Śląska (krypt. „Okrzeja-Odra”).

**Józef Dzięgielewski w dokumencie
okupanta niemieckiego... Z
zasobu IPN**

**Okładka okupacyjnej Kennkarte
Józefa Dzięgielewskiego (z
materiałów śledczych - UB). Z
zasobu IPN**

**Kolaboranci administrujący
Polską pojaftańską nie mieli
problemów z wykorzystywaniem
do kontroli przemieszczania się
Polaków po 1944 - 1945 r. jeszcze
okupacyjnych dokumentów
hitlerowskich. Z zasobu IPN**

Organizator PPS-WRN

Po agresji niemieckiej 10 września 1939 r. mianowany kierownikiem Wydziału Wojskowego CKW PPS. Współuczestniczył w organizowaniu Robotniczej Brygady Obrony Warszawy.

Poszukiwany przez Niemców od początku okupacji, ukrywał się. Pod pseudonimem „Kurek” jeden z organizatorów konspiracji PPS posługującej się kryptonimem „Wolność-Równość-Niepodległość”. Zasiadał w jej kierownictwie jako przedstawiciel struktur warszawskich, których był głównym organizatorem. Jego zasługą było ich przestawienie na działalność konspiracyjną. W kierownictwie PPS-WRN zajmował się także sprawami zawodowymi oraz wojskowymi. Wchodził ponadto w skład redakcji konspiracyjnego czasopisma „Wieś i Miasto”.

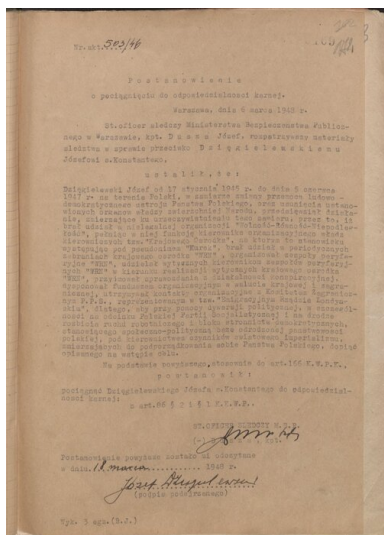
W początkach 1942 r. objął komendę nad powstałą wówczas Milicją PPS-WRN na terenie Warszawy. W 1943 r. został kierownikiem Wydziału Wojskowego PPS-WRN. Mimo że osobiście sprzeciwiał się wybuchowi powstania w Warszawie, wziął udział w walkach: dowodził oddziałami Zgrupowania Milicji PPS-WRN na Starym Mieście, a

następnie w Śródmieściu. W czasie Powstania pełnił również funkcję kierownika tzw. komitetów domowych, odpowiadających za bezpieczeństwo powierzonych im bloków mieszkalnych. Po kapitulacji wyostał się z miasta z ludnością cywilną.

19 listopada 1948 r. skazany przez komunistów na 9 lat więzienia. Po uwzględnieniu amnestii karę tę zmniejszono do czterech i pół roku więzienia. Wyrok odsiadywał w więzieniach na Mokotowie i od listopada 1949 r. w Rawiczu. Zwolniony w październiku 1951 r. z zaawansowaną gruźlicą, której nabawił się w więzieniu. Umrze po nieco ponad roku.

W warunkach okupacji sowieckiej

Po wkroczeniu Armii Czerwonej poparł stanowisko Zygmunta Żuławskiego zmierzającego do zjednoczenia podziemnej PPS-WRN z tzw. koncesjonowaną PPS, utworzoną w Lublinie przez socjalistów uznających zwierzchność PKWN. Uczestniczył, z głosem doradczym, w posiedzeniach Rady Naczelnej PPS w marcu, a także w lipcu 1945 r., na których zapadły uchwały dotyczące odpowiednio: przejścia PPS-WRN do jawnej działalności, a następnie o jej formalnym rozwiązaniu. Powstrzymanie się przez niego od prowadzenia działalności politycznej było jednym z punktów umowy zjednoczeniowej, wynegocjowanej przez Żuławskiego między podziemną PPS-WRN a jej „koncesjonowaną” imienniczką. W skutek niedotrzymania umowy przez kierownictwo PPS Dzięgielewski poparł koncepcję Żuławskiego utworzenia niezależnej partii socjalistycznej pod nazwą Polska Partia Socjalno-Demokratyczna (PPSD). Jednocześnie był przeciwny wchodzeniu działaczy byłej PPS-WRN do „koncesjonowanej” PPS. Wobec niepowodzenia akcji Żuławskiego nie prowadził w tym czasie działalności politycznej.

**Podpisane przez jednego z
okrutniejszych śledczych
kolaboracyjnego Urzędu
Bezpieczeństwa, Józefa Duszę,
postanowienie o pociągnięciu
Józefa Dziegielewskiego do
odpowiedzialności karnej, 6
marca 1948. Z zasobu IPN**

W czerwcu 1946 r. dzięki wstawiennictwu Żuławskiego otrzymał pracę w Instytucie Pamięci Narodowej, gdzie zbierał materiały dotyczące PPS w czasie wojny. Jesienią 1946 r. uczestniczył w spotkaniu m.in. z Żuławskim, na którym ten ostatni zapowiedział powrót do koncepcji utworzenia PPSD. Miało to jednak nastąpić dopiero po wejściu grupy niezależnych działaczy socjalistycznych do sejmu z tzw. dzikich list, na których znalazły się nazwiska niezależnych kandydatów zgłoszonych zazwyczaj przez organizacje społeczne i środowiskowe, bądź też z listy PSL. Można przypuszczać, że Żuławski zamierzał zaproponować Dziegielewskiemu wystartowanie w styczniowych wyborach 1947 r. z „dzikiej listy” bądź też z listy PSL, a po ewentualnym sukcesie wyborczym wejście do PPSD. Zanim jednak zapadły konkretne ustalenia, Dziegielewski został aresztowany 23 listopada 1946 r. Został co prawda zwolniony 12 stycznia 1947 r., było już jednak zbyt późno, aby mógł wystartować w wyborach.

Począwszy od 1945 r. uczestniczył w spotkaniach działaczy konspiracyjnej PPS-WRN. Jak się wydaje miały one głównie towarzyski charakter, chociaż nie można wykluczyć, że poruszano na nich tematy polityczne, a także podejmowano rozmowy o jakiejś formie działalności organizacyjnej. Ich charakter pozostaje jednak nieznanym, a informacje na ich temat zawarte w dokumentach wytworzonych przez aparat bezpieczeństwa

trudno uznać za wiarygodne.

Józef Wincenty Dziegielewski
(1895-1952). Fot. z zasobu IPN

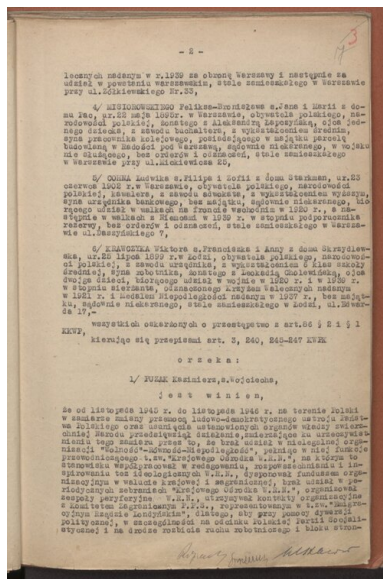
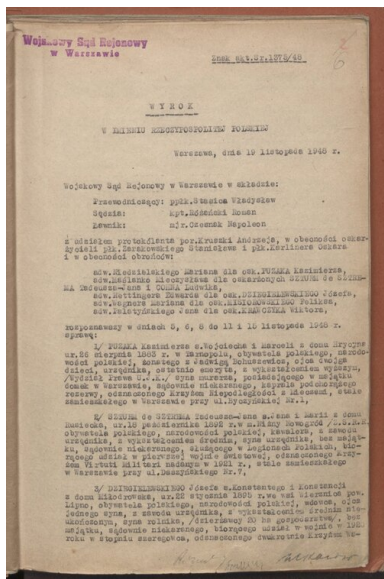
W komunistycznym więzieniu

5 czerwca 1947 r. ponownie aresztowany. Prawdopodobnie torturowany. W śledztwie regularnie zasłaniał się niepamięcią oraz udzielał mało konkretnych informacji. W dniach 5-19 listopada 1948 r. sądzony przez WSR w Warszawie w procesie przywódców PPS-WRN. W akcie oskarżenia zarzucono mu, iż w okresie

„od 17 stycznia 1945 r. do 5 czerwca 1947 r. na terenie Polski w zamiarze zmiany przemocą ludowo-demokratycznego ustroju Państwa Polskiego oraz usunięcia ustanowionych organów władzy zwierzchniej narodu [...] brał udział w nielegalnej organizacji «Wolność-Równość-Niepodległość» (...)”.

19 listopada 1948 r. skazany na 9 lat więzienia i 5 lat pozbawienia praw honorowych i obywatelskich. Po uwzględnieniu amnestii wyrok zmniejszono do czterech i pół roku więzienia. Wyrok odsiadywał w więzieniach na Mokotowie i od listopada 1949 r. w Rawiczu. Zwolniony w październiku 1951 r. z zaawansowaną gruźlicą,

której nabawił się w więzieniu, skutkiem braku odpowiedniej pomocy lekarskiej.

**W imieniu Rzeczypospolitej
Polskiej - tzw. sędziowie,
oficerowie Wojska Polskiego, ppłk
Władysław Stasica, kpt. Roman
Różański i mjr Napoleon Czesnak,
z oskarżenia tzw. prokuratorów,
innych oficerów Wojska
Polskiego, płk. Stanisława
Zarakowskiego i płk. Oskara
Karlinera, skazują kierownictwo
konspiracyjnego PPS - WRN z lat
Polskiego Państwa Podziemnego.
Pierwsza strona wyroku tzw.
Wojskowego Sądu Rejonowego
(WSR) w Warszawie z 19
listopada 1948 r. Z zasobu IPN**

**Tzw. WSR w Warszawie na
drugiej stronie wyroku z 19
listopada 1948 r. wymienia
następnych skazywanych
przywódców PPS - WRN. Z zasobu
IPN**

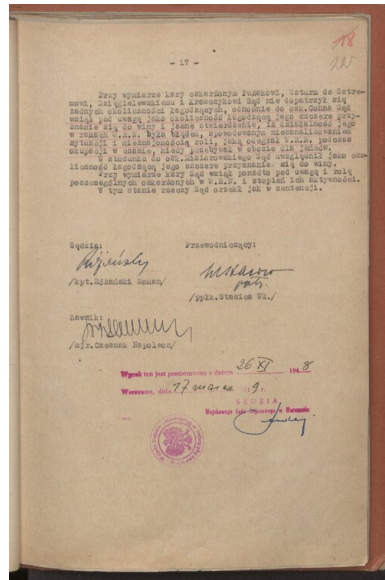
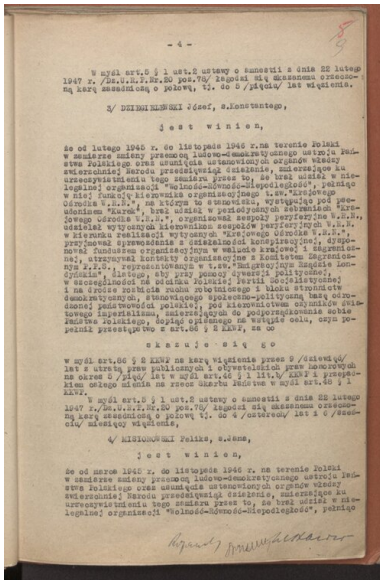
Do końca życia pozostawał w kręgu zainteresowań Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. W Archiwum Instytutu Pamięi Narodowej zachowały się donosy agentów „Bisa”, „Edwarda”, „Michała”, „Mściciela” i „Wolskiego” dotyczące ostatnich miesięcy jego życia. Zmarł 7 grudnia 1952 r. w Otwocku. Pochowany na

Cmentarzu Bródnowskim w grobie rodzinnym. Wyrokiem Sądu Najwyższego został uniewinniony 19 kwietnia 1989 r.

***

Był żonaty z Elżbietą z d. Denenberg aresztowaną przez gestapo i zamordowaną 20 lub 21 czerwca 1940 r. w Palmirach. Gestapo aresztowało także jego brata Leonarda Aleksandra, który zmarł w Auschwitz, poszukiwało również syna Witolda.

Tzw. sędziowie - kolaboranci
okupantów sowieckich uznają
Józefa Dziegielewskiego winnym
zamiaru zmiany przemocą
ludowo-demokratycznego ustroju
Państwa Polskiego oraz usunięcia
ustanowionych organów władzy
zwierzchniej Narodu i skazują go,
po uwzględnieniu tzw. amnestii,
na cztery i pół roku więzienia (s.
4 wyroku tzw. WSR w Warszawie
z 19 listopada 1948 r.). Z zasobu
IPN

Jeszcze podpisy kolaborantów,
tzw. sędziów, zbrodniarzy
komunistycznych skazujących
polskich socjalistów, bohaterów
niepodległościowej konspiracji z
okresu okupacji niemieckiej (s.
17, ostatnia, wyroku tzw. WSR w
Warszawie z 19 listopada 1948
r.). Z zasobu IPN

Za swoją działalność odznaczony Krzyżem Niepodległości (1938 r.) oraz dwukrotnie Krzyżem Walecznych (za udział w obronie Warszawy we wrześniu 1939 r. i za udział w Powstaniu Warszawskim).

COFNIJ SIĘ